

Frydendal kirkes 500 års jubilæum

Ved sognepræst *H. Flensted Andersen*, Skamstrup.

Nogle få km ad landevejen fra Mørkøv til Ringsted ligger det lille, smukke slot Torbenfeldt, omgivet af voldgrave og søer og med en hel bebyggelse af stalde, lader og beboelseshuse omkring. Slottet har en meget interessant historie bag sig. Det blev bygget af og har fået navn efter Torbern Jensen, o. 1350, ikke at forveksle med den fra Christian II's historie så kendte Torbern Oxé. Dets historie er en opremsning af mange af Danmarks histories kendteste navne. 1376 ejedes Torbenfeldt af rigets marsk, hr. Evert Moltke, og ved reformationstiden af de Roskilde-bisper, men blev af Christian III frataget den sidste af dem: Joachim Rønnow. Siden blev Manderup Bråhe, gift med Birgitte Trolle, ejer af Torbenfeldt. Det var dem, som byggede de grundmurede bygninger med tårnene og broen over søen. De mageskiftede 1668 Torbenfeldt til Frederik III og fik i stedet Ranzowsholm på Fyn, det nuværende Brahetrolleborg. Frederik III gav efter tidens skik slottet nyt navn, først Frydensborg og siden Frydendal, fordi han elskede stedet og gerne lod stednavne udtrykke de følelser, som stedets naturforhold indgav sindet.

Slottet bar altså navnet Frydendal, og da der i slutningen af 1700-tallet oprettedes et selvstændigt sogn omkring slottet, fik dette også navnet Frydendal. Før den tid havde slottet og jorden omkring hørt til Skamstrup sogn. I 1907 gav slottets daværende ejer, hofjærgermester Fr. Treschow slottet dets oprindelige navn Torbenfeldt igen, hvorimod sognet stadig bærer navnet Frydendal sogn. Sognet har hverken i udstrækning eller folketal været stort: 850 ha med i 1850 203 indbyggere og i 1955 161, og er altså et af Sjællands mindste.

Efter Fr. III fik sønnen, prins Jørgen, slottet, og et værelse på slottet hedder endnu prins Jørgens værelse. Det var den prins Jørgen, der blev gift med Englands dronning Anna, datter af Jakob II i dennes første ægteskab, og den samme prins Jørgen, som vi kender fra Prins Jørgens March, vi lyttede til med glæde fra den frie radio i England under den 2. verdenskrig.

I 1770 overtog den fra bondereformerne så bekendte forkæmper, konferensråd Wilh. Aug. Hansen Torbenfeldt, der 1801 gik over på slægten van Deurs' hænder. 1873 overtog kammerherre Treschow slottet, der nu ejes af dennes sønnesøn, godsejer Fritz Treschow. Lige ved indgangen til slottet, lige opad landevejen, ligger den lille slotskirke, der stadig ejes af Torbenfeldt, men som er sognekirke for Frydendal sogn.

Den lille kirke med kun 75 siddepladser har i år 500 års jubilæum, hvorfor der kan være grund til at betragte den nærmere.

Den er helt af tegl og består af kirkeskib med et lidt smalere kor. Desuden våbenhus mod syd, samt mod nord et kapel, der er bygget til i 1809, og hvori henstår en halv snes kister med de jordiske rester af medlemmer af slægten van Deurs, der ejede slot og kirke til 1873. Kirken blev restaureret i 1865, samtidigt med flere andre af egnens kirker. På korvæggen oven over alteret er der et kalkmaleri: årstallet 1629, og derefter Gøjernes våbenskjold, og på begge sider og underneden våbenskjoldet står der: *Jomfru Dorrete Gøye til Torbenfeldt Ferne og Mørne som døde her paa Gaarden Anno 1616 den 19. Februar og ligger her begrafven Gud mægdigste unne och gifve hende en glædelig och ærefuld Opstandelse.*

I 1950 foretoges en prøveafdækning af kirken for at se, om der skulle findes andre kalkmalerier. Man fandt kun nogle rester, der blev dækket til igen.

Altertavlen, der forestiller opstandelsen, er et maleri malet på kobber af Henrik Krock fra 1722, den samme, som har malet altertavlen i Frederiksborg slotskirke. Døbefonten, der har en ny fod af granit, har oprindeligt stået i Kundby kirke, der i sin tid også ejedes af Torbenfeldt. Den blev fundet i Torbenfeldt slotspark, hvor den fungerede som fuglebadekar, men er nu igen

kommet til ære og værdighed. Foden til den tidligere døbefont står nu i våbenhuset, hvor den bærer den gamle klingbeutel. Prædikestolen, der er udskåret i egetræ 1620, har karyatider i hjørnerne og figurer af evangelisterne i felterne. På lydhimlen er der våbenskjold for Otto Brahe. Herskabsstolen lige over for prædikestolen er et nyere arbejde, men har dog tre udskårne felter fra ca. 1600, måske udskåret i lighed med en tidligere altertavle. Det smuktlydende pipeorgel med 4 stemmer er fra 1908 og er tillige med en 7-armet ægte sølvlysestage på alteret, et udskåret krucifix fra Oberammergau, en skibsmodel fra Skagen og en ny messehagel gaver fra hofjægermester Fr. Treschow og frue, den nuværende ejers forældre. Ligesom også kirkens to lysekroner, der er indrettet til levende lys, bærer følgende indskrifter: „Skænket af Kirkeejeren Julen 1918 til Frydendal Kirke“, og „Skænket Kirken 1915 af Torbenfeldts Ejer Frederik Treschow — Frydendal Kirke“.

Kirken har to klokker: den mindste fra 1494 med følgende indskrift: „In anno domini MCDXC quarto Maria Anna“. Den første fra 1562 med følgende indskrift: „MCCCCCLXIL MEFIT ME MARTIN HEVWIN MARIE FVT FECHTE POVA GVI-VELDE LAN“, og på den ene side står Rosencranzernes våben, udstykket med gravstikker, og derunder: „Ao. 1580 kiøbte Frue Anne Rosencranz denne Kloche og gav hinde til Torpenfelde Kirche“.

K. allene privilegerede Adresse — Cont. Efterretning for Tirsdagen den 15. September 1767 — fortæller endvidere, at der på en rude i et vindve står Albrecht Giøe Krencherup og Anne Rosencranz, og på alterklædet von Eyndens og Kraghs våben. Men alt dette er nu forsvundet.

Kirken, som er en af de meget få privatejede kirker i Danmark, blev efter alle nyere og nyeste topografiske skrifter bygget 1459 af Torbenfeldts daværende ejer, hr. Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbach, der af paven „for sin svageligheds skyld, samt for sin og sin hustrus saligheds skyld“ fik lov til at bygge Frydendal kirke, i stedet for at skulle være nødt til at tage den 5 km lange vej til Skamstrup kirke. Citatet er fra et pavebrev,

der omtales i fortsættelsen af Pontoppidans Atlas (Danske Atlas, VI, 199), der er forfattet af Hans de Hofman, og det omtales også i Hofmans fundationer, VIII, 314. I Danske Atlas oplyser Hofman, at han har denne og andre meddelelser fra „et gammelt manuskript“. Desværre har man ikke, trods ihærdig søgen både i Rigsarkivet og på Nationalmuseet, kunnet finde pavebrevet. I 2. rk. af repertoire over Danmarks middelalderlige breve anfører William Christensen imidlertid, at der ved dette brev af 1459, som Hofman jo altså ikke har kendt originalen til, utvivlsomt er tale om en forveksling med et brev af 12. september 1457, hvorved 8 navngivne romerske kardinaler giver aflad til personer, der på visse dage besøger den kirke, som ridderen hr. Engelbrecht til Torbenfeldt har opført fra ny ved sin gård Torbenfeldt. Dette brev findes i Rigsarkivet i København, Frydendal kirkes arkiv. Det er meget velbevaret med undtagelse af, at de fleste segl i tidens løb er forsvundet.

Kardinalbrevet lyder således i oversættelse:

„Kardinalerne Guillermus (o: de Estoutville), Antonius (o: de la Cerda), Philippus (o: Calandrini), Petrus (o: Barbus), Johannes (o: de Mella), Johannes (o: de Castiglione), Oneas (o: Piccolimini) og Prosper (o: Colonna) giver aflad til dem, der på bestemte dage besøger det kapel, ridderen Engelbrecht Albertsen Bydelbach til Torbenfeldt i Roskilde stift har ladet opføre på sin grund. Brevet gælder for al fremtid.

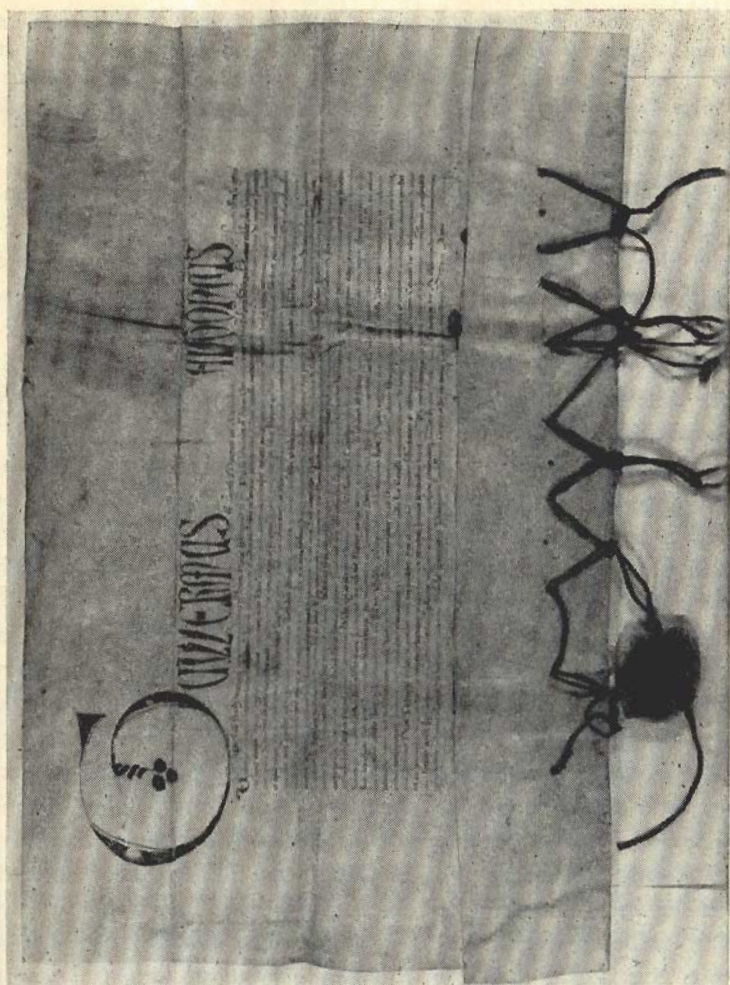
Guillermus, Antonius o. s. v., kardinaler i den romerske kirke hilser alle, der ser, læser og hører dette brev. Da adelsmanden og ridderen Engelbrecht af Torbenfeldt i Roskilde stift har ladet opføre og bygge fra nyt en kirke eller kapel på det nævnte sted Torbenfeldt til frelse for sin og hans kære hustru fru Mettes og deres slægtninges sjæle og ønsker, at den indvies til ære for og for påkaldelse af og med navn efter Jomfru Maria, og at forøge den gudelige dyrkelse ved store ofre, at han (den samme ridder) styrkes højlig i sit gode forsæt, og at der gives Gud et folk, der er modtagelige for og ivrigt tilhænger af gode gerninger, og for at kirken eller kapellet vises passende omsorg, og at den kan fuldføres i sin bygning, og for at den kan forsynes med prydelser, og gøres rig på indkomster, skatter og gudelige afgifter — også for, at selve barmhjertighedens moder desto ivrigere skal føre dem, der tror på Jesus, og som har fået syndsforladelse, til hendes søn Vor Herre Jesu Christi — så opmuntrer vi kardinaler alle angrende og troende om at komme den førstnævnte kirke eller kapel til hjælp, når de besøger den på Jesu fødselsdag, påske, pinse, Jomfru Marias bebudelsesdag og selve kirkens eller kapellets ind-

vielsesfestdage eller på helgenfestdage, på grund af bøn eller valfart og i sandhed og kærlighed at række en hjælpende hånd til kirkens bygning ved anskaffelse af bægre, bøger, tårne og andre prydelser, der er nødvendige for den gudelige kultus, samt til forøgelse af den kirkes eller kapels indkomster, og de goder, Gud har forsynet dem med, og vi tilsiger dem syndernes forladelse for deres synder, som på hvilkensomhelst tid på festdagene søger derom, og vi giver dem ikke alene for nutiden, men også for den evige fremtid. Til forsikring og vidnesbyrd, at vort nærværende brev kan ske fyldest, har vi ladet vore kardinalsegl sætte nedenfor.

Dateret Rom år 1457 12. septembr.“

Selv som nu meddelelsen om en pavelig tilladelse til at bygge kirken 1459, to år efter at den, som kardinalbrevet viser, for størstedelen var opført, — måske med undtagelse af tårnet og hele inventaret, hvad kardinalbrevet fortæller — ikke kan være rigtigt, så er der så stor forskel på det angivne pavebrev og kardinalbrevet, at man har svært ved at tro, at det første simpelthen er en misforstået gengivelse af det sidste. Rigsarkivet har i den anledning foretaget en efterforskning i de Hofmanske topografiske papirer i Landsarkivet for Sjælland og Nationalmuseet, samt rettet forespørgsel til Det kongelige Bibliotek, for om muligt at opspore det i Danske Atlas omtalte „Gamle manuskript“. Dette er ganske vist ikke fundet, men i Hofmans håndskrift „Sjællands kirkers, sognes og herregårdes beskrivelse af sognepræsterne og andre 1755 og 1773“, der nu findes i Nationalmuseet, findes en længere ekstrakt angående Frydendal kirke, hvoraf følgende kan citeres: „Frydendal kirke skal i begyndelsen efter pavelig tilladelse være bygget af hr. Engelbrecht Bildesbach. Anledningen dertil skal have været, at siden han blev tilslagen stor skrøbelighed ved podagra, så at han for sammes skyld ikke kunne besøge sin rette sognekirke, som var Skamstrup kirke, så skal det være ham af paven bevilget, anno 1459, at lade sig bygge en liden kirke eller kapel hos sin gård Torbenfeldgård, hvor da de 12 bøndergårde, som den tid har stået i Torbenfeldt by, tillige med 3 gårde, som skal den tid have været i Simendefeld, skal have været lagt til“.

Det synes efter dette at være rimeligt, at der virkelig har eksisteret et pavebrev, og man bliver bestyrket deri ved at læse den

Kardinalbrevet af 12. september 1457.

tidligere omtalte: K. allene privilegerede Adresse — Cont. Efterretninger for tirsdagen den 15. september, 9. årgang nr. 138, hvilken avis har en artikel: „Beskrivelse over Torbenfelde-Gaard, som nu kaldes „Frydendahl, beliggende udi Siælland, Holbechs Amt til Aar 1758“. Heri hedder det:

„... ey heller veed man, hvo dens Eyere have været til Velbyrdige og Strenge Ridder Hr. Engelbrecht Rudelsbach er bleven Eyere deraf, som Aar 1459 haver fået Pavelig Tilladelse at bygge den ved Gaarden værende Kirke. Hvilket Pavelig Brev Frue General Lieutenantinde von Eynden in originali haver foræret Forfatterne af det Danske Magasin.“

Da Generallieutenant Albrecht von Eynden overtog Torbenfeldt 1717, og hans Vibike Krag solgte Torbenfeldt til Kronschield 1763, ligger dette jo i tid så tæt på 1767, da „Adresse Contoir Avisen“ udkom, at det omtalte pavebrev, som blev foræret til forfatterne af Danske Magasin, ikke kan have været kardinalbrevet, men virkelig det nu forsvundne pavebrev in originali, selv med den tids måske noget mangelfulde og sommetider noget unøjagtige historiske sans in mente.

Rigsarkivet, som har overtaget Danske Magasins arkiver (Danske Magasin blev udgivet af Det kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog), kan desværre intet oplyse. Arkiverne indeholder intet derom. Men om det skyldes den omstændighed, at arkivet fra Danske Magasin er meget mangelfuldt bevaret, så at pavebrevet er forsvundet fra arkivet eller om det aldrig har været deri, kan jo ikke afgøres. Man kan af oversigterne se, at Kardinalbrevet af 12. september 1457 virkelig har tilhørt Danske Magasin, men man kan ikke af dets fortegning se, hvem der har skænket det, så at man heller ikke ad den vej kan få klarhed, om det brev, fru von Eynden skænkede bort, var kardinalbrevet eller det nu forsvundne pavebrev.

Hvornår pavebrevet, for et sådant må jo, efter det oplyste, virkelig have eksisteret, er skrevet, står altså hen i det uviste. Kardinalbrevets ordlyd: „... at kirken kan fuldføres i sin bygning,“ og „... at række en hjælpende hånd til kirkens bygning ved anskaffelse af bægre, bøger, tårne og andre prydelser, der er nødvendige for den gudelige kultus“, tyder dog på, at pavebrevet, der giver tilladelse til, at kirken må bygges, ikke må dateres meget før 1457, og endvidere, at år 1459, i år for 500 år siden, med nogen ret, må anses for det år, da kirken er blevet fuldført og færdigindrettet „med bægre, bøger, tårne og andre prydelser, der er nødvendige for den gudelige kultus“.